

Lepratelep, avagy a kultúra hatalma

A szerzőben kora ifjúsága óta állandó jelleggel vissza-visszatér egy kinzó kérdés: van-e valami értelme annak a tevékenységnek, melyet jobb híján írásnak nevezünk? Mind ez ideig a kérdés megválaszolatlan maradt, pontosabban egyszer így, egyszer úgy válaszoltatott meg (talán nem lenne felesleges munka a válaszadások milyensége és a pénzes postás járása periodikus változásának tudományos igényű összehasonlítása), de mára már világos a válasz. Az elmúlt esztendőök eseményei bebizonyították, hogy a szerző, a jobb híján írásnak nevezett tevékenységen kívül semmiféle más szellemi munkára nem alkalmas (a megállapítás tartalmaz némi önkritikahiányos optimizmust), sőt szépen fejlődő üzleti bántalmái és lustasága okából kérdéses, hogy bármilyen értelmes emberi munkára alkalmas-e még, így örömmel jelentheti, hogy az írásnak igenis komoly létjogosultsága van a társadalom életében. Hogy mindez necsak megalapozatlan kijelentés maradjon, az alábbi történetet agyalta ki elsősorban a saját, de mindazok meggyőzésére is, akikben a fentebb említett kérdés valaha is felmerült, de mivel ezek után az érdeklődők száma alig tucatnyira csökkenne, azok számára is, akik üzleti bántalmakban szenvednek.

Az orvos, fejét kissé előreahajtvá belépett a sátorba, és a ponyván túl fél lépéssel megállt. Fiatal ember volt, abból a korosztályból, melynek sietve kiadták a diplomát, és a frontra küldték.

— A huszonhatos... — mondta lassan görgetve a szavakat, mintha ivott volna, közben szétnyílt fehér köpenyének (a köpeny alatt kézzel kötött, pala-szürke szvetter, csontgombokkal) egyik zsebében aprópénzt csörgetve (szája szögletében egy akaratlan, lekicsinylőnek látszó rándulás) végigtekintett a szalmán fekvő embereken.

— A híres-nevezetes huszonhatos...

Az egészségügyi tizedes nem nyomulhatván befelé, a szabályzatban is rögzített, hivatalosan szükséges jelenlétét csak vörös ábrázatának az orvos bal válla feletti betolásával biztosíthatta (a megkövetelt tiszteletteljes három lépésnyi távolságtartást tiszteletteljes és szolgálatkész arckifejezéssel pótolva).

Reggeli hét óra volt, a vizit ideje:

— Jeltenivalója van valakinek? Panasz, kérdés, kérés?

Tíz óraker kezdődik majd a nagyvizit. Ez alkalommal az alezredes úr, a tábor orvosparancsnoka, mellén néhány kitüntetéssel, háta megett a (néha egy-egy suttogó szót váltó, arcuk elé emelt kezeik mögött diákos mosolyokat elsimító) friss diplomás katonaosztrókkal (ezek mögött katonás egészségügyi tisztesekkel), kemény, sarkaira lépő járással végigsétál szokásos útján, a konyhasátraktól a legénységi latrináig. Az alezredes úr, szívesen viselt érdemrendjei ellenére megtört szemű ember, fejét általában mellére ejtve (pontosabban dupla tokája párnáskáira támasztva); kocsonyás tekintetét bozontos, összenőtt

szemöldökei mögé sáncolva, közvetlen a lába előtti, közúzalekkel felszórt utat figyelve közlekedik. Találomra besétál majd néhány sátorba, végigmegy a szalmarakások közti kis résen a záróponyváig, itt megáll, horkan egyet, és anélkül, hogy szétnézne vagy megszólítana valakit, távozik.

Az utóbbi időben csaknem mindennap belátogatott a huszonhatosba.

— Óhaja, sóhaja, nyavalygása senkinek? — kérdezte az orvos. — Bravó. Pirospozsgások vagyunk és kiegyensúlyozottak. Bravisszimó! — Lassan a sátor közepéig lépdelt, megfordult. Most szembe került a közben becsusszant egészségügyi tizedessel. Hosszú pillanatokig a vörös képű embert vizsgálta, nem leplezett, kihívó nézéssel, mint a gyermekek vagy a részegek.

— És a koszt? — (A tizedes kihúzta magát és két nagyujját a nadrág varrására helyezte.) — Megfelelően diétásnak találják a kosztot?

Naponta egyszer, déltájban, a tiszthelyettes kíséretében megjelenik egy katona ételhordóval és egy barna papírzsákkal. Az ételhordóból három szem (langyos) hajában főtt krumplit szűr egy fanyelű bicskára, az ágyvégeken heverő csajkatetőkbe teszi, a papírzsákból kioszt két darab komiszkenyér-kétszersültet. Ha lázban eszméletlen beteghez ér, az egészségügyi tiszthelyettesre pillant, s ha az egészen apró, alig észrevehető fejrázással nemet int, a csajkatető üresen marad. Az üresen maradt csajkatető azt jelenti, az az ember meg fog halni. Ha átvészeli mégis (a tizedes ritkán téved) akkor is fölösleges, hogy addig a többiek zabálják fel az adagját.

Valamikor régebben (isten tudja mikor, az idő múlását itt csak bizonytalanul tudja felosztani napokra az emlékezet) öt szem krumplit és három kétszersültöt osztottak. Senki sem közölte, és senki sem kérdezte, miért lesz egyre kevesebb. Naponta háromszor, reggel, délben és este a csajkába lötytyintett hársfateaj-ízű folyadék is egyre zavarosabb és ízetlenebb. Az orvos, minden nap egyszer, reggel hét óra tájban, a vizit idején megkérdezi: jelentenivaló, kérdés, kérés van-e? A teába való cukrot sem kérdezte senki.

Mintha a megválaszolatlan kérdésen bősziült volna fel, a fiatal orvos (továbbra is a tizedest vizsgálva) szinte felrikkantott:

— Igen, vagy nem? Halljam!

A szalmáról kényszeredett, „igen”-re emlékeztető dörmögések hallatszottak.

Kérdezni csak egyszer kérdezett egy Csepke, vagy Repke nevű egyén. Nagyvizit idején, madzag nélküli hosszú alsónadrágját fél kézzel tartva egyszerűen az alezredes úr elé állt, és tisztelettel, de megszólította és megkérdezte, milyen járvány pusztít tulajdonképpen.

Az alezredes úr kétségtelenül úr volt (talán fura viselkedése miatt), tudós koponyának is tartották, így az esetenél jelenlevőket meglepte, hogy ordítani kezdett, mint egy felingerelt altiszt. Megtorpant, melázó bölénymozdulással megemelte trófeaértékű fejét, de csak átsiklott a csontsovány, fél kézzel madzag nélküli, sárga szennyes gatyáját tartó emberen, a néhány szál drótból húzott kerítésen túli messzeségbe révedt (csak a háta megett összekulcsolt, az ujjpercek középső részén is szőrös kezei szorították egymást vértelenné), majd egy horkanással visszatérve, azt kiabálta:

— Nem mindegy magának, mibe döglik bele?! Mars! Abtreiten!

Hozzávetőleg ez idő tájt kezdték mondani a táborra, hogy „lepratelep”.

Másnap ezt a Csepkét, vagy Repkét, mint gyógyultat, visszaküldték a frontra. (Nem valószínű, hogy az alezredes úr tudomásával.) A katonák hamarosan el is feledték volna, ha a tizedes nem emlegeti gyakran, mint piszkos szocialistát.

Otthagya végre a tizedest, az orvos sorra vette a fekvőket. Most gúnyos, megvető mosollyal szándékozott a tekinteteket elkapni, de fiatal arca ismét nem engedelmeskedett, fintora értetlenséget és kétségbeesést tükrözött. Lovagló nadrágja zsebéből (mintegy ötletszerűen) tojásra emlékeztető (arany) órát húzott elő, felkattintotta a fedőlapját (néhány másodpercig gyermeki elragad-

tatással figyelte a számok cirkalmazott rajzolatát), és belépett a szalmára. Fél-
térdre ereszkedve a gyűrött, színehagyott köpeny alól előkereste a huszon-
háatosban már csak ez az egy, lábódulatban heverő katona karját, a száraz
mogyoróbotcsontok között kitapogatta a pulzust. Számolt. Amikor a bejárat
felől szivárgó fény felé fordította a borostás arcot, és a pupillát keresve, hü-
velykujjával megemelte a szemhéjat, a katona csodálkozva az orvosra meredt
(nem ismerte fel), és valamit motyogott. — Jól van, jól... — mondta az orvos
csaknem szeretettel — jól van. — Visszaborította a köpenyt, és megveregette a
szalmába süppedt vállat.

Furcsa fülzúgással, kábulattal kezdődött a betegség. Hirtelen felszökött a
láz, és hasi görcsök jelentkeztek. Egyes századok szinte használhatatlanokká
váltak, az állomány harmada a látrínákon kuporgott. A láz néha enyhült, majd
egyre makacsabbul visszatért, és a fertőzés terjedt. Szigorú rendszabályokat
foganatosítottak: csak felforralt vizet szabadott inni, a gulyáságyuk előtt fel-
állított meszes-zavaros vízzel teli vödörkben kezét kellett mosni. Az ellenség
támadhatott volna, de inkább mintha mélyebben beásták volna magukat a
lövészárkokba, csak a tüzéréjük szórta, szinte mámoros alapossgággal a srap-
neleket. A szigorú rendszabályok ellenére egy reggel, az éjszaka még véres
székletükben fetrengők közt megtalálták az első halottakat. A parancsnokság
elrendelte az elkülönítő tábor felállítását.

Kivezényelt, helybéli parasztok hordták lovas szekéren a betegeket. A kis
termetű lovacskák egykedvűen trappoltak a poros, nyár végi úton, tán csak azt
furcsállották, hogy faluhoz érve, a gazda feláll a bakon s a kocsmánál meg
sem állva kolompot ráz az utolsó házig. A kihalt, gyermekhadtól is elnépte-
nedett falvakban a kerítéslécek mögött fekete varjúárnyékok moccantak, ke-
résztet hánycsőrök.

A vizet ezzel be is fejeződött. Az orvos távozása után jön a terepszínű étel-
hordós katona, és kiosztja a reggeli lötytyöt. Az orvos azonban a szalmáról ki-
lépve megállt a sátor közepén, állán a ritkásan nőtt szakáll sörteit sercgetetve
tétovázott.

Ezt a fellépésnyi lépést nyolc szempár tartotta számon. A fényes lovagló-
csizma magával hurcolt néhány szalmaszálat a kisútra: ennek a néhány szál
szalmának a képe rögződött az agyakra. Ha majd az orvos és a tizedes távozik,
a legközelebb fekvőnek lesz a kötelessége, hogy a köpeny alól előkászálódva,
kezével visszاسöpörje. A szalmahányások közti kisút tisztán tartása maradt az
egyetlen (talán az alezredek úr furcsa szokása miatt) a laktanyai tisztogatás-
mániából: ha itt egy szem törek feküdt, a tizedes békebeli hangerővel ordított:
— Mi ez?! Disznóól!? Hogy mindez értelmetlen, nem jutott senki eszébe, mert
teljesíthető. A legközelebb fekvő odamászik, visszاسöpri a kezével, és kész.

— Azt hallottam... — mondta az orvos, és úgy érezve, nem ártana kicsit
kedélyesebbre hangolni a dolgot, így folytatta: — a verebek csiripelték...,
hogy maguk valamilyen könyvet olvasnak. Igaz ez? — Érezte, hogy a válasz-
hallgatás cinkos mélységű. — Én is nagyon szeretek olvasni... Milyen köny-
vet olvasnak?

A tizedes kötelességének érezte, hogy valaki válaszoljon a feljebbvaló
kérdésére.

— Alázatosan jelentem, valamilyen nőgyelet hölgyei küldtek könyveket...

— Igen, de milyen könyvet? — csattant fel az orvos, és ezzel hibát köve-
tett el. Ismét a tizedes jelentett:

— Alázatosan jelentem... nem néztük, csak parancs szerint kiosztottuk,
és...

— És?!

— Mindenhol rendesen elhasználták papírnak... alázatosan jelentem, én
nem tudtam, hogy ezek dugdossák...

— Eh! — legyintett bosszúsan az orvos — maga idióta. — Kisvártatva
toppantva parancsolta a választ: — Ki olvas itt?

— Én.

— Maga? — Két siető lépéssel a bejárat mellett fekvő válaszolóhoz ment, csodálkozva nézte a sokszor látott, széles járomcsontú arcot. — Maga? — kérdezte még egyszer, lágy (a mindenáron barátkozni vágyó iszákosok hízelgő-lágy hangjához hasonló) hangon. — Mi maga civilben?

— Tanító.

— Aha. És csak magának, vagy hangosan... a többieknek is?

— Hangosan.

— Aha. — Hirtelen a zsebéhez nyúlva monogramos (aranyozott?) cigarettatárcát vett elő, rágyújtott. — És milyen könyvet?

— Egy könyvet... alázatosan jelentem...

Az orvos a cigarettát izgalomba jött vékony ujjai közt forgatva, mohón szippantott néhányat, és a tanító tekintetét egy pillanatra sem eleresztve, a gondolatairól beszélt:

— Teljesen mindegy, milyen könyvet, bánom is én. Arra gondolok, hogy szinte napjában elmondogatjuk, hogy „ép testben ép lélek”, meg efféléket... nos, igen, a test és a lélek harmóniája, szinte közhely... de az összefüggések, a mélyebb összefüggések... például: eh! példák ezreit lehetne sorolni, érti, mire gondolok? De hol a határ? Egyáltalán, lehetséges-e... Vegyük a konkrét példát, a maguk példáját. A huszonhatosban nem halt meg senki. Senki! Ez tény. Letagadhatatlan tény. Máshol a veszteség... sok. De miért pont a huszonhatosban, ez is, mondhatni furcsa, hogy egyáltalán megtörténhet, de akkor miért éppen a huszonhatosban? Fatális véletlen lenne csupán? Lehetséges. Lehetséges... de... az ember annyi mindenre gondol tehetetlenségében, máskor talán nevetséges, jelentéktelen összefüggéseket keres... a saját lelkiismeretét megnyugtatni, minden apróságot igyekszik... Tehát: adva van egy tény, nevezetesen, a huszonhatosban nem halt meg senki, ez a huszonhatos semmiben, utána néztem, az égvilágon semmiben nem különbözik a többi sátólól, hacsak... hacsak abban az egyben nem, hogy itt: olvasnak. De tökéletesen mindegy, hogy mit csinálnak, számtanpéldákat oldanak-e meg vagy akármit... a lényeg az, hogy a huszonhatos az egyetlen, ahol a szellem állandóan mozgatva, ébren tartva van, és... Lehetséges lenne, hogy az összefüggések ennyire mélyen? Hogy az ember, akármilyen, a legprimitívebb is ennyire bonyolult, kifinomult lény? Hogy szellemének ébren tartásával ennyire meg tudja sokszorozni fizikai ellenállóképességét is... a legvadabb támadással szemben is meg tudja őrizni önmagát, ha hisz abban, hogy a... Ért engem?

— Nem — mondta a tanító.

A fiatal orvos kezében megállt a cigaretta. — Aha — mondta, s mintha gondolkodnék, próbálja-e megfogalmazni még egyszer, amit meg kéne... Vibráló arcát eléréstelenítette a fáradtság. Ellazított ujjai közül kicsusszantotta a csikket, rálépett.

— Folytassák — mondta szabályzatkeményen, és távozott. A tizedes, mielőtt utánalépett, pattogva figyelmeztetett:

— Klozet után a fertőtlenítő kézmosó víz-használata kötelező!

Nemsokára kiosztották a reggeli teát, aztán csend. Lepracsend az egész táborban.

A tanító, a fej alá gyűrt zubbony és nadrág alól egy bordó, valamikor aranyozott (most fekete) gerincű könyvet húzott elő, kinyitotta ott, ahol a jelző szalmaszálat találta.

A herceg hallgatott egy pillanatig és ránézett Clairere, ki reszketve dühében állott előtte. Hajának egy fonata levált és csillogva simult az aszszony formás vállához. Keble viharosan hullámozott és keze görcsösen szoritotta lovagló-ostorának nyelét, mintha fegyver volna. Izgalmában csodálatosan szép volt.

Esztelen vágy fogta el a herceget. Elsápadt, szemére fátyol borult, és ki-tárt karral a fiatal aszszony felé indulva dadogá:

»Bármibe kerüljön is, bírnom kell Önt!« Megérintette Clairet és forró lehellete arcát érte. Az aszszony hátrahajlott, és özszeránczolt homlokkal és elfojtott hangon kiáltá:

»Vigyázzon magára! Ha még egy lépést tesz, úgy bánok Önnel, mint egy alávaló rüppökkel szokás és arczul csapom Önt!«

Azt suttogták, hogy a halottakat valahol a táboron kívül, közös sírba temetik. Lehúzzák róluk a koszlott ruhát is, csak egymásra hanyják a póre testeket, mésszel leöntik és csak akkor szórnak rájuk földet, ha a gödör csaknem megtelt. Azt is suttogták, hogy a temetésen nemhogy pap nincs jelen, de még egy keresztet sem vet senki, és hogy a halottak minden holmiját ellopják, tárcát, bicskát, medáliát meg mindent. Sok halom van már, azt is suttogták, és nem mer a közelükbe menni senki, mert a halmok alól meszes kezek nyúlnak ki, és berántják magukhoz a vakmerőt.

A marqui pár gyors lépéssel egészen közel jutott Athenaishez és megcsodálhatta annak kissé halovány, de pompás ovál arczát, melyen elragadó kifejezés ült, két acélszürke szemének ragyogása fölött sűrű, hosszú szempillák sátoroztak. Üde piros ajkak, rózsás, áttetsző fülecskék és hullámos, gesztenye színű haj egészítették ki tökéletes szépséggé az arcot. Derekanak karcsúsága gyönyörű vonalban szélesedett a vállak felé és igazán nemes, előkelő alakot mutatott, a fülében egy-egy szép fehér, nagy gyöngyöt viselt.

— Az anyja jó úristenit! — mondta egy komáromi hentes fia, valamikor mázsás, vértől sűrű ember, most még a fejét is nehezen emeli. — De bevágnám neki! Csak úgy csuklana.

— Kuss! — mordult rá a tanító. — Maga barom. Maga érzéketlen barom.

Midőn átfogta Eliane derekát, ez ifjú elérte azt, amit a herczeg hiába remélt, a szoboraszszony megelevenedett, élet járta át minden erét, aszszonynyá vált. Oh, mily gyönyör, mily elragadtatás várakozék reá, mily vigasztalan, mily sivár volt eddigi élete! Az érzelem, melyet élete eddigében nem érzett, most kinzója leend.

